

Národní umělec Miloš Kopecký na-IV. sjezdu
Českých dramatických umělců v Praze dne 5.V.1987.

Soudružky a soudruzi! Dámy a pánové!

Mnohokrát ve svém životě jsem byl svědkem, jak různé etapy či události byly, s verbální marnotratností a lehkou myslí označovány za historické. Velká slova byla vždycky po ruce a nikdy jich nebyl nedostatek. Nuže: jestliže někdo toužil žít ve velké době, v době, která vám právem si činí nárok být svá-
na epochální a historickou, může být spokojen: je to šed.

To, co se děje ve velké zemi Sovětů, je doopravdy, o, tom ať nikdo nepochybuje. Tam je to doopravdy. Ostatně jedna z mnoha vlastností této země, která si zaslouží úctu a sympatie, je, že z vždycky všechno se tam dělo doopravdy: i chyby a omyly, leckdy bolestné a možná i tragické byly doopravdy. Snad leccos bylo i tragické, rozhodně však nikdy nestouané a lehkovážné. Také současná jejich renesance socialismu je doopravdy. Nepleťte si, prosím, změnu politického kursu s historickým zemětřesením. To není změna kursu, to je revoluce, revoluce uvnitř revolučního tábora, a nikoliv jen v jeho generálním štábu.

A já pln naděje, touhy i víry, ale také pln nepokoje a pochyb se ptám: je to také u nás doopravdy? Nebo jen tak, naoko, "jako by", prostě "jako"?

Neptám se jen já, ptá se tak celý národ a všichni lidé v něm jsem v životě bezprostředním styku, neboť je to atribut mého povolání. Hluboce věřím a jsem přesvědčen, že také tady, u nás, v mé vlasti, budeme mít dosti sil dát socialismu jeho pravou podobu, nutně věrnou jeho podstatě, k čemuž se naskytá jedinečná příležitost. Dějiny nejsou příliš štědré a neplýtvají poskytováním takových příležitostí. Nabídnou-li však takovou možnost a ta zůstane nevyužitá, je-li s ní jen flirtováno, dostaví se zákonitě trest těžký, někdy osudový. V těchto chvílích nejsou dovoleny žádné, dokonce ani obratné triky. Zatím tomu doopravdy u nás mnoho nenasvědčuje. Zatím v této chvíli mám pocit, spíše skličující a troufám si říci, že v tom nejsem sám. Slyším a miliony lidí se mnou co už jsem několikrát v jiné tónině slyšel, sniž se co burcujícího stalo. A přirozenou obranou zdravého lidského organismu je, že nedovolí příliš dlouho planým slovům dopadat do duše, také sráče zůstane bez zachvění. Nestací poslat několik lidí k čertu, nestací osvojit si několik thesů, několik postulů, několik prostocviků a ty potom plameně předvádět. To může jen prohloubit, bez-
tak už povážlivou nedůvěru našeho lidu ke všemu co slyší a co tak často je v nesouhlasu s tím co vidí. To je, proč někdy tento lid i věci očividně správné a pravdivé přijímá rezervovaně. Dnes je snad nejdůležitější, kdo k tomuto lidu hovoří. Příliš mnoho nadějí bylo už zklamáno a zklamane naděje vedou jen k zemdlenosti, únavě, lhostejnosti, apatii. V takové morální atmosféře, v takovém politickém klimatu můžete, máte-li poctivé úmysly, padnout vyčerpáním, ale nemůžete nic budovat. Jestliže tedy bereme věci doopravdy, můj neklid má svůj původ v tom, že vidím stále tytéž známé truchlivé postavy jak už jsou zase pohotově připravovány se stejně rozhořelými zraky a s prvním pathosem, se kterým stačily tolik dobrých věcí pokazit, hlásat nová pojetí a tvářit se, že stačí novým požadavkům. Nestací, nemají na to vybavení, nemají na to orgány. Mají včerejšek příliš pod kůží, ve všech pórech, ve všech nervech v každé buňce. Jako já nemohu být jiný než jsem, oni nemohou být jiní než jsou. Už zase by chtěli zpívat na kůru své texty hlasem co možná nejsytějším. Nepřijímejme od nich takové vysilující úsilí. Všímněte si prosím, nikdy neopřývala tato země tolika novými mysliteli jako dnes. Počíváte-li se navšak zblízka, spatříte uštvané tváře včerejších nemyslitelů. Samozřejmě, každý má právo na vývoj a je možné pochopit i věřit, že někdo dospěl i k novému názoru. Dospěl-li, výborně! Gratuluji! Nemůže však svůj nový názor, má-li dosti vkusu, šířit se stejným nadšením jako svůj názor starý, ale hlavně nesmí očekávat, že bude hrát do nekonečna první housle. Hrál by totiž falešně. Každá doba má své lidi. Jako je umění včas přijít, je nemenší umění včas odejít. Vy, mnozí z vás, kteří jste uměli včas přijít a splnit své poslání jež bylo nezbytné a tudíž je stále úctyhodné, musíte první pochopit, že váš čas vypršel. Ten, kdo to pochopí, odchází možná někdy tragicky, ale vždycky důstojně. Vy kulturní protagonisté včerejška, jeho hlavní aktéři, nedopusíte už ve vlastním zájmu, aby na vaši minulou činnost v níž bylo mnoho dobrého padly další a zbytečné stíny. Odejdete-li včas to jen

může vám být ještě poděkováno. Nučinite-li tak sami z vlastní jasnozřivosti, odejdete sice o něco později, odejdete nepochybně o tom, stejně, ale už důstojně, ale jako komické figury. Jestliže osud socialismu leží vám tak na srdci, jak stále ujišťujete, máte skvělou příležitost pro ten socialismus něco kloudného udělat a výrazně mu prospět. Odejít. Bojíte se o socialismem? Bojíte se třídního nepřítel? Nejlepšího a pánějšého kládiva na nepřítel, než důvěryplný lid, který co nejosobněji cítí, že socialismus je jeho vlastní zájem.

To, co nejvíce ohrožuje zdraví socialismu v této chvíli v naší kultuře, jsou nepřiznané a maskované osobní zájmy lidí, kteří omylem považují tzv. nové myšlení za pouhou novou politickou etiketu, a nikoliv za mravní a duchovní historickou kategorii. To je co mne znepokojuje.

Můžete se ptát proč právě herec se tím znepokojuje. Nejsem přece politik nikdy jsem nikde žádné proslovy nepronášel, politiku dělal jsem na jevišti, před kamerou, před lidmi; dělal jsem politiku svou prací. Nevím, zda dobře, nebo špatně, ale vím, že vždycky počestně. Nejsem politik, jsem herec, komediant, august. Ale právě proto, abych mohl být herec, komediant a august, který plní svou sociální funkci, a není tudíž darmožrout, musím se chvět a mít trénu nad otázkou duchovního a morálního vzduchu své země, neboť je to základní předpoklad a podmínka mé umělecké existence a pravdivosti. August, který se o to nestará není společnosti mnoho platen. August, který by se staral jenom o to by nebyl mnoho platen na jevišti. Praagují s obecenstvem tudíž a živými lidmi, kteří rezonují dobou a musí s nimi vést dialog, pravdivý dialog. Nikdo neví líp než herec, čím obecenstvo žije, co ho pálí, trýzní, souží, deprikuje, ponižuje, nebo těší, pozvedá a posiluje, dává mu radost a chuť k životu. Herec má národ na dosah rukou, někdy na několik kroků, často hledí lidem přímo do očí. Ví, ví dobře jak málo stačí udělat, naznačit nebo říci, posun, gesto, grimasu, slovo, aby sál vybuchl smíchem nebo nadšením, souhlasem nebo nádkaz, že chápe a jak je to snadné, kdyby chtěl. Ví také dobře čím obecenstvo zmrazí a co vytvoří skleněnou stěnu mezi rampouchem a hledištěm. To všechno herec dobře ví, pro tu možnost mít možnost být pravdivý. Umělec potřebuje svobodu... A co je to to něco nač je obecenstvo citlivé, čím žije a na co slyší toto obecenstvo. Možná, že každý z nich nerozumí odborným hospodářským explikacím či nejdůležitějším ekonomickým rozborům a když těžko se jimi rozehrje. Ale to nevaří, protože všichni rozumí tomu hlavnímu a taý je ta mohutná nezapustitelná síla umění, kdy lidé nejen rozumí, ale jsou vám s rozsvícenými očima všude, kde se jedná o pravdu, svědomí, upřímnost, spravedlnost, svobodu, toleranci, humanitu, demokratičnost. Ne o slova, ale o obsah těchto pojmů. To je úžasné, to je nádherné, představte si, že oni slyší na duchovní pojmy a právě na hodnoty jako jsou pravda, spravedlnost, mravnost, které jsou implicitně obsaženy v samé podstatě socialismu a jsou jeho dokonce nejsilnější pružinou a a jeho pravým lidským impulsem. Oněmhlivě na slovo mravnost jsou mnohým ještě znepravňeni, frázemi, předstíráním, nekulturností. Ale takovým lidem smíte hrát dobrou komedii na jevišti, ne s nimi špatnou v životě. Tento lid a to je náš největší kapitál je citlivý a vočivý na pojmy etické a duchovní, zřejmě je to nevyhubitelné z lidského tvora a nevykořenitelné. Snad je to sama esence lidsství a člověčiny. To naplňuje člověka optimismem. Dejte lidem pocítit a oni to neomylně poznají, že vám jde opravdu o pravdu a spravedlnost a oni zvednou hlavu a náhlý zájem oživí jejich tváře. Tyto duchovní pojmy nejvíce vzrušují naši společnost, kyslí, že více než sexus a horrory. Setká-li se s tím, že je tom míněno doopravdy a netakticky. Ale tato společnost také beřlivě pozoruje, kdo je nositelem těchto idejí a jaké má k tomu pověření. Na tom závisí důvěra mas, lidu, národa a jeho mládeže. Toto všechno je vlastním předmětem kultury. V užším smyslu umění a také divadla. V tomto smyslu je dnes dokonce kultura to hlavní. Protože teprve u vědomí, že musíme vytvořit podmínky pro duchovní a mravní niveau, všechno o tři poschoďi výše, má smysl a bude účinné spouštět mechanismy, hospodářské a jakékoliv. Mechanismus sám o sobě jak už slovo říká je právě jen mechanismus. Rozhočující je, kdo tenk mechanismus spouští. Žádný mechanismus není samospasitelný. Představte si, hlupák, spouštějící nejlepší mechanismus. Jaká to marnost.

Tato mládež slyší na jméno Gorbačov. Soudruh Gorbačov byl u nás mimořádně vřele vítán. Jen jako představitel spřátelené země? Ne, jako naděje. Slovo Gorbačov překládá se do češtiny slovem naděje.